

PAUL Van Nevels grote verdienste? Dat hij, samen met zijn ensemble, de mateloze schoonheid van de polyfone muziek uit de Renaissance opnieuw tot leven brengt. Tientallen bejubelde opnamen spreken boekdelen.

We ontmoeten de muzikant-muziekhistoricus in zijn woonst te Leuven, in zijn majestueuze studerkamer vol werken over de Renaissance. De kunstenaar - en dat is hij ten voeten uit - heeft deze dagen meer dan één interview te verwerken. Niet alleen ligt er momenteel een nieuwe cd van het Huelgas Ensemble in de platenzaak, Van Nevel zelf heeft ook net een nieuw boek uit. En dat handelt - onverwachts - niet over oude muziek en dito componisten, maar over de liefde van de meester voor de stad Lissabon. Een verslaving, zo bestempelt de Leuvense muziekdeskundige zijn passie voor de Portugese hoofdstad, haar schrijvers, muzikanten en kroegen. Bladzijden wijdt hij bijvoorbeeld aan de *fado*, het Portugese levenslied.

Bouwwerken

Volgens Van Nevel moet je de *fado* beluisteren en begrijpen in zijn natuurlijke biotoop, de kleine kroeg in de volkswijken van de stad. Deze kunst, uiting van het typische Portugese gevoel van *saudade* (best te vertalen als weemoed, *n.d.r.*) vraagt om de juiste plek. Concertzalen zijn dus uit den boze.

Slik. Kun je niet hetzelfde zegen van de gezangen uit de Renaissance, waarvan het leeuwendel bedoeld was voor de intieme religieuze sfeer van een hofkapel of de plechtige liturgie van een kathedraal? Paul Van Nevel heeft snel zijn antwoord klaar: „De *fado* vraagt om een intieme ruimte, een kroeg van vier meter bij vier. Renaissancemuziek was ook voor een bepaalde ruimte geschreven, soms inderdaad voor een kathedraal. Maar het aantal luisteraars was toen hoogst beperkt. Heel anders dan wanneer we met het Huelgas Ensemble, zoals vorige maand nog, optreden in de Philharmonie van Berlijn.”

En hij vervolgt: „We vragen onze luisteraars even de tijd te vergeeten, en de muziek dieper tot zich te laten doordringen. En dat is bepaald niet eenvoudig voor concertgangers vandaag. Ten tijde van de Renaissance was het concentratievermogen van de luisteraar veel meer aangescherpt. Tenslotte kon je een compositie slechts één keer beluisteren.”

Precies om de noodzakelijke intimiteit te scheppen, brengt het Huelgas Ensemble zijn uitvoeringen staande in een kring. En ook de toeschouwers zitten in een kring rond de muzikanten. Van Nevel: „Aldus willen we de intimiteit terugbrengen waarin het muziekstuk eertijds werd gebracht. Het gezang stijgt als een zuil omhoog.”

Of dat ook een religieus gevoel beoogt, willen we weten. De meester kijkt wat verstoord opzij. „Religieus, maar dan in de betekenis van ontzag en verwondering. Ik gebruik graag het begrip ‘alche-

Huelgas Ensemble viert 35ste verjaardag

Als er engelen bestaan, dan zingen ze ongetwijfeld zoals het Huelgas Ensemble. Al vijftiendertig jaar herschept Paul Van Nevel de polyfone (meerstemmige) muziek uit de vijftiende en zestiende eeuw. Een concertreeks plaatst zijn levenswerk in de kijker en een nieuwe cd met hoogtepunten ligt momenteel in de rekken. Tijd voor een gesprek.

Erik De Smet

Alchemie in de hofkapel

mie' om de werken van de polyfonie te omschrijven. De zestiende-eeuwse mens was op zoek naar wat achter de dingen schuilgaat. Hij probeerde grenzen te verleggen, huldigde de nieuwsgierigheid. Denk maar aan de talrijke ontdekkingen uit die tijd, van de boekdrukkunst tot de 'nieuwe' continenten. De polyfonie is ook een avontuur, een zoektocht naar de perfecte muziek.”

Van Nevel omschrijft de muziek van mensen zoals Ockeghem, Jos-

quin Desprez of Orlandus Lassus als bouwwerken. Hij legt een onverwachte link: „Als atheïst kun je grenzeloos onder de indruk zijn van het bezoek aan een middeleeuwse kathedraal. En wel omdat alle verhoudingen van dergelijk bouwwerk kloppen. Het toont ons dat de perfectie mogelijk is. Voor de polyfone muziek geldt net hetzelfde. Het ontstaan moet je in een religieuze context situeren, maar het kunstwerk moet je los kunnen zien van een bepaalde geloofs-

overtuiging.” Maar de teksten die de meesters van veleer van muziek voorzagen waren toch meendeels uitdrukkelijk Bijbels of liturgisch? Paul Van Nevel nuanceert: „Vanaf de twaalfde eeuw waren de teksten veeleer een alibi geworden om muziek te schrijven. In de motetten van de veertiende eeuw zongen ze vaak drie verschillende teksten door elkaar. Tijdens de Renaissance wordt de verstaanbaarheid van de tekst gaandeweg belangrijker. Een

keerpunt is het madrigaal, dat omstreeks 1520 verschijnt en waarbij de muziek de tekst wil dienen. Het Concilie van Trente zal vervolgens de tekstduidelijkheid promoten. Onrechtstreeks verdwijnt daardoor vanaf 1600 de polyfonie uit West-Europa.”

Op het nieuwste schijfje van het Huelgas Ensemble, *A 40 voix*, zijn twee indrukwekkende stukken uit de zestiende eeuw te vinden, beide geschreven voor veertig stemmen. Vooral *Spem in alium*, een motet van de Engelse componist Thomas Tallis (1510-1585), grijpt ons naar de keel. Van Nevel wijst er op dat Tallis eigenlijk een antwoord wou bieden op een ander veertigstemmig stuk dat ook een plaats kreeg op de recente cd, het *Ecce beatam lucem* van de Italiaan Alessandro Striggio.

Klokken

Spem in alium is geen eenvoudig werk, geeft de meester toe. „Tallis hanteert de oude stijl van de grote polyfonisten, maar het is niet omdat het veertigstemmig is, dat dit het absolute hoogtepunt van het genre zou zijn. Persoonlijk vind ik *Qui habitat* van de Frans-Vlaamse polyfonist Josquin Desprez de meest geniale compositie.”

Deze toonzetting van Psalm 91 mocht dus niet op de schijf ontbreken. Josquin combineert vier groepen van telkens zes stemmen. De componist schreef voor hen vier canons voor zes stemmen. „Pure architectuur”, omschrijft Paul Van Nevel het werk. „Op het einde hoor je als het ware klokken luiden.”

En laatste vraag. Hoe dirigeer je in godsnaam een werk voor veertig stemmen? „Net zoals vier stemmen”, luidt het nuchtere antwoord. „Om zo'n stuk in goede banen te leiden, moet je allereerst scherp luisteren. Het moeilijkst is de intonatie van de tekst door de zangers, want die moet perfect en gelijktijdig zijn. Daarom moeten de bewegingen van de dirigent voor iedereen heel duidelijk zijn. Meteen een bijkomende reden waarom wij zingen in een kring. Eigenlijk vormen wij geen koor, wij zijn veertig solisten die samen willen zingen. Mijn taak is proberen de oorspronkelijke ervaring van schoonheid bij iedere zanger in te prenten.”

Paul Van Nevel, vijftiendertig jaar in de weer met aloude meerstemmige muziek. © Luc Van Eeckhout

Van de cd *A 40 voix. Les sommets de la polyphonie* (harmonia mundi, HMC SACD 801954, 20,50 euro) liggen vijf exemplaren op u te wachten. Belangstelling? Zend een kaartje met uw volledige naam en adres naar Kerk+Leven Huelgas, Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen • De 35 jaar Huelgas Ensemble worden gevierd met twee feestavonden. Op 1 december om 20 uur brengt het ensemble in Flagey te Brussel een repertoire vanaf de prille polyfonie tot het begin van de vijftiende eeuw. Op 2 december om 20 uur presenteert Paul Van Nevel een verrassingsavond vanaf een speciaal ontworpen podium in het Paleis voor Schone Kunsten. Tickets voor de eerste avond kosten 27, 17 of 12 euro, te reserveren via telefoon 02/641.10.20. Een pasje voor beide avonden kost 35 of 25 euro. Enkel telefonisch te bestellen bij Bozar via 02/507.82.00 • Paul Van Nevel, *Dertig jaar verslaafd aan Lissabon*, Epo, Berchem, 2006, 262 blz., ISBN 90 6445 428 0, 22,50 euro.